

Oikeus yksilölliseen hoitoon ilman viivytyksiä

11 konkreettista keinoa parantaa päihdehuollon palveluita hyvinvointialueella

11 konkreettista keinoa parantaa päihdehuollon palveluita hyvinvointialueella

1. Selvitä, millainen on oman alueesi päihdehuollon palvelukokonaisuus ja millaisia ongelmia siihen mahdollisesti liittyy 5
2. Nosta laitostuntoutuksen riittävät resurssit keskeiseksi päihdehuollon kehittämistavoitteeksi 5
3. Sitoudu lyhentämään pääsyaikoja palveluiden piiriin sosiaali- ja terveydenhuollossa, sairaanhoidossa ja laitostuntoutuksessa 5
4. Turvaa päihdehuollolle riittävä henkilöstömäärä asettamalla päihdehuoltoon henkilöstömitoitus 5
5. Kokoa päihdepalveluja koskeva tieto yhteen paikkaan ja viesti siitä monikanavaisesti eri kohderyhmät huomioiden..... 7
6. Pidä huolta läheisten palveluista..... 7
7. Huolehdi vertaistukitoiminnan ja järjestöjen toimintaedellytyksistä ja saatavuudesta omalla alueellasi 7
8. Varmista päihdepalveluiden saavutettavuus siellä, missä niiden tarve on 7
9. Vahvista asiakkaiden palautekanavia – ilman pelkoa haitallisista seuraamuksista 7
10. Vahvista päihdehuollon osaamista kaikissa sote-alan henkilöstöryhmissä 9
11. Varmista, että hyvinvointialueen verkkosivuilla on kattavasti ja helposti löydettävästi tietoa hoitoon hakeutumisesta, läheisten palveluista sekä asiakkaan oikeuksista..... 9

Johdanto:

Päihteiden käyttö on yleistynyt Suomessa

Alkoholi on eniten käytetty päihde Suomessa, ja suurin osa aikuisista juo alkoholia ainakin jossain määrin. Alkoholin käytöstä voi aiheutua ongelmia, jotka näkyvät myös juojan läheisten elämässä ja yhteiskunnassa laajemminkin. Suomessa noin 70 000 lasta elää perheessä, jossa on vakavia päihdeongelmia. Alkoholista arvioidaan aiheutuvan vuositasolla kahden miljardin euron kustannukset yhteiskunnalle muun muassa lisääntyneinä terveydenhuollon ja poliisivoimien kuluina sekä laskeneen työn tuottavuuden takia.

Suomessa kannabistuotteet, amfetamiinit, opioidit ja lääkkeet ovat yleisimmin käytettyjä laittomia huumausaineita, ja päihdediagnooseja (esim. päihderiippuvuus ja päihdeistä aiheutuvat mielenterveyden ongelmat) oli vuonna 2008 yli 59 000 aikuisella. Huumeiden käytön haitat yksilölle voivat liittyä aineiden lyhyt- tai pitkäaikaisvaikutuksiin, käyttötapoihin tai huumausaineisiin liittyvään alakulttuuriin. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019 huumeiden yliannostukseen kuoli 261 ihmistä.

Julkiselle sektorille huumeista aiheutuneita kustannuksia on arvioitu olleen noin 370 miljoonaa euroa vuonna 2016. Kustan-

nukset muodostuvat terveydenhoitokuluista, päihdehoidosta, valvonnasta, vakuutuksista, rikosvahingoista ja rikosoikeudellisista prosesseista.

Yksilön kannalta päihdeongelma voi aiheuttaa putoamisen yhteiskunnan raitailta, mikä on inhimillisesti, sosiaalisesti sekä taloudellisesti kallista. Vuonna 2020 huumekuolemat ovat kasvaneet, ja kuolemat ovat lisääntyneet erityisesti alle 25-vuotiaiden joukossa. Samaan aikaan huumeisiin liittyvien rikosten määrä on kasvanut. Alkoholiperäiset taudit ovat kuudenneksi yleisin kuolinsyy Suomessa.

Oikeus hoitoon kuuluu jokaiselle apua tarvitsevalle päihdeitä käyttävälle ihmiselle, eikä hoitopääsyn edellytyksenä saa olla diagnosoitu päihderiippuvuus.

Myös päihdeitä käyttävän ihmisen läheisillä on oikeus saada apua ja tukea. Nopea hoitopääsy, kuntoutus ja käytön lopettaminen tulevat aina edullisemmaksi kuin hoitamatta jättäminen: paitsi että hoitamatta jättäminen lisää päihdeitä käyttävän ihmisen ja hänen läheistensä inhimillistä kärsimystä, se kasvattaa myös yhteiskunnalle koituvia kustannuksia, kuten terveydenhuollon kustannuksia ja työkyvyttömyydestä aiheutuvia kustannuksia. Onnistunut päihdehuolto lisää myös yleistä turvallisuutta.

Toimiva hoitopolku on päihdekuntoutuksen ydin

Lain mukaan jokaiselle päihdehuollon asiakkaalle tulee taata hänen tarpeistaan lähtevä hoito. Tarpeidenmukainen päihdehuolto voi tarkoittaa esimerkiksi **hoitoa, kuntoutusta ja myös mielenterveyden palveluita**. Myös asiakkaan läheisillä on oikeus saada riittävä tuki ja palvelut. On tärkeää, että palvelustrategiaa laadittaessa otetaan huomioon hyvinvointialueen asukkaiden tarpeet ja paikalliset olosuhteet.

Päihdehuollon keskeinen ydin on toimiva ja henkilökohtainen **hoitopolku**. Asiakas otetaan vastaan ja hän saa heti apua peruspalveluista. Tarvittaessa hänet ohjataan erityispalvelujen tai kuntoutuksen piiriin. Hoitopolun alkuun tulee sisältyä moniammatillinen arviointikeskustelu, jossa ovat mukana lääkäri, sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä, kuntoutukseen hakeva asiakas sekä hänen läheisensä. Arviointikeskustelussa on tärkeää kuunnella asiakasta itseään.

Vuosittain sadat päihdeasiamiehen asiakkaat kertovat, etteivät ole tulleet kuulluksi päihdehuollossa. Lisäksi asiakkaat ovat toistuvasti raportoineet päihdeasiamiehelle, että palveluiden niukkojen resurssien sekä henkilöstön kielteisten asenteiden vuoksi kuntoutusta on ollut vaikea tai jopa mahdoton saada. Asiakkaat kokevat, että kuntoutus useammin evätään kuin myönnetään. Riittämättömät resurssit eivät kuitenkaan saa olla esteenä hoitoon pääsyyn. On myös huomattava, että vaikka laituskuntoutuksesta tulee muuta hoitoa suuremmat kustannukset, hoitamatta jättäminen on aina kalliimpaa kuin itse hoito.

Arvioinnin jälkeen asiakas ohjataan hänen tarvitsemansa hoidon piiriin. Tällä hetkellä pääsy hoitoon on kuitenkin viivästynyt, ja laituskuntoutukseen pääsy on hidasta. Kuntoutukseen pääsyssä ei tulisi olla pienäkään viivettä, jotta kuntoutus pääsisi tavoitteisiinsa ja välttyttäisiin esimerkiksi riippuvuuden pahenemiselta tai muutoksilta asiakkaan motivaatiossa.

Neljä konkreettista keinoa edistää parempaa päihdehuollon hoitopolkua

1 **Selvitä, millainen on oman alueesi päihdehuollon palvelukokonaisuus ja millaisia ongelmia siihen mahdollisesti liittyy.** Ongelmia voivat olla esimerkiksi viiveet hoitopääsyssä, työntekijäpula tai sote-henkilöstön osaamisvaje. Selvityksen saa alkuun esimerkiksi valtuustoaloitteen kautta.

2 **Nosta laitostuntoutuksen riittävät resurssit keskeiseksi päihdehuollon kehittämistavoitteeksi.** Onnistuakseen tavoite vaatii vuosittaisen budjetoinnin, joka turvaa laitostuntoutuspaikkojen määrän ja asiakkaan henkilökohtaisia tarpeita vastaavan keston. Valtuutettuna voit vaatia tavoitteen toteutumisen seuranta ja puuttua ongelmakohtiin, mikäli sellaisia havaitset.

3 **Sitoudu lyhentämään pääsyaikoja palveluiden piiriin sosiaali- ja terveydenhuollossa, sairaanhoidossa ja laitostuntoutuksessa.** Selvitä nykyiset hoitopääsyaajat ja aseta valtuuston kanssa yhteinen tavoite siitä, missä ajassa hoitoon tulisi päästä omalla alueellasi. Valtuutettuna voit vaatia tavoitteen toteutumisen seuranta vuosittain ja puuttua asiaan, jos ajat eivät lyhene. Teema on tärkeää nostaa esiin vuosittaisissa tavoite- ja budjettineuvotteluissa.

4 **Turvaa päihdehuollolle riittävä henkilöstömäärä asettamalla päihdehuoltoon henkilöstömitoitus.** Henkilöstömitoitus ottaa kantaa päihdehuoltoon erikoistuneiden lääkäreiden, sairaanhoitajien ja sosiaalityöntekijöiden määrään hyvinvointialueella. Mitoitus määrittää hoidon tarpeen mukaan.

Ihminen hakeutuu hoitoon

Ohjaus heti hoitopolulle

Moniammatillinen asiakasta kuunteleva arviointikeskustelu

Yksilöllinen ja asiakkaan tarpeista lähtevä kuntoutus

Palveluiden saavutettavuutta ja laatua on kehitettävä asiakaslähtöisesti

Jotta päihdehuollon palveluihin voidaan hakeutua, niistä on oltava saatavilla ajantasaista ja keskitettyä tietoa. Sote-uudistus on merkittävä mahdollisuus tämän tiedon kokoamiseen ja tarjoamiseen yli organisatoristen sillojen.

Viisi konkreettista keinoa parantaa päihdehuollon saavutettavuutta ja laatua

1 Kokoa päihdepalveluja koskeva tieto yhteen paikkaan ja viesti siitä monikanavaisesti eri kohderyhmät huomioiden. Tiedon jakamisessa tulee huomioida eri kohderyhmät ja heidän käyttämänsä viestintävälineet. Esimerkiksi asunnottomuudesta kärsivät päihteitä käyttävät ihmiset eivät etsi tietoa palveluista internetistä. Hyvä keino tämän kohderyhmän tavoittamiseen on aikuisosiaalityön ja järjestöjen järjestämät etsivät palvelut. Keskeiset päihdepalveluiden kohderyhmät tulee kartoittaa ja suunnitella viestintä sellaiseksi, että se tavoittaa heidät.

2 Pidä huolta läheisten palveluista. Päihteiden käyttö vaikuttaa merkittävästi myös päihteitä käyttävän ihmisen läheisiin, kuten mahdolliseen kumppaniin, lapsiin ja sukulaisiin. Läheisillä on yhtäläinen oikeus saada apua ja tukea. Erityisen tärkeää on pitää huolta lasten ja nuorten saamasta tuesta.

3 Huolehdi vertaistukitoiminnan ja järjestöjen toimintaedellytyksistä ja saatavuudesta omalla alueellasi. Vertaistoimijoiden antama tuki päihdekuntoutujille on korvaamatonta ja toimii vapaaehtoistoimijoiden ja koulutettujen kokemusasiantuntijoi-

den varassa. Vapaaehtoiset tarvitsevat tukea toiminnan ylläpitämiseen mm. tilojen ja toiminnan koordinaation kautta.

4 Varmista päihdepalveluiden saavutettavuus siellä, missä niiden tarve on. Saavutettavuus on myös fyysistä saavutettavuutta. Tarvitaan hyvinvointialueen maantieteelliset erityispiirteet huomioivia ratkaisuja, kuten ”päihdebusseja” tai muita liikkuvia ratkaisuja. Myös digitaaliset ratkaisut voivat olla erinomaisia, jos ne ovat asiakkaalle sopivia ja niiden saavutettavuudesta huolehditaan.

5 Vahvista asiakkaiden palautekanavia – ilman pelkoa haitallisista seuraamuksista. Päihdepalveluiden vaikuttavuuden ja kehittämisen ytimessä on asiakkaiden mahdollisuus antaa palautetta saamastaan hoidosta. Valtuutettuna voit vaatia tämän palautteen seuraamista ja puuttumista epäkohtiin – esimerkiksi hyvinvointialueen lautakunnalle voidaan asettaa tehtäväksi päihdehuollon palautteen jatkuva seuraaminen. Jokaisen asiakkaan tulee voida antaa palautetta ilman pelkoa siitä, että negatiivisen palaute vaikuttaa hänen hoitoonsa.

Henkilöstön osaaminen takaa laadukkaan hoidon ja asiakkaan oikeuksien toteutumisen

Kuntoutuminen päihderiippuvuudesta on onnistuneinta silloin, kun **päihteitä käyttävä ihminen on motivoitunut hoitoon, riippuvuus huomataan varhaisessa vaiheessa, kuntoutukseen pääsee ilman turhia viiveitä ja hoitoon osallistuu moniammatillinen, osaava ja asiakasta kunnioittavasti kohteleva sote-henkilöstön tiimi.**

Ensiarvoisen tärkeää on myös parantaa sosi-aali- ja terveydenhuollon asenteita päihdehuollon asiakkaita kohtaan, jotta asiakkaat pääsevät nopeasti tarvitsemaansa hoitoon eikä päihderiippuvuus estä muiden hoitojen ja tukimuotojen saamista.

Varhainen puuttuminen on keskeistä kaikissa päihdeongelmissa. Siksi onkin ensiarvoisen tärkeää, että tietoa päihdeongelmista ja hoitoonohjauksesta olisi laajasti yhteiskunnan eri sektoreilla, sillä kuka tahansa lasten, nuorten ja aikuisten kanssa työskentelevä voi olla päihteitä käyttävän ihmisen ensimmäinen kontakti kohti hoitoa ja kuntoutusta. Olipa kyseessä työterveyshuolto, TE-toimisto tai oppilaitos, perustiedot hoitoonohjauksesta tulisi olla jokaisella ammattilaisella. Erityisesti tulisi panostaa työvoimapalveluiden henkilöstön osaamiseen, sillä he ovat usein tekemisissä päihteitä käyttävien ihmisten kanssa työnhaun ja toimeentulokysymysten yhteydessä.

Kaksi konkreettista keinoa edistää päihdehuollon osaamista

1 **Vahvista päihdehuollon osaamista kaikissa sote-alan henkilöstöryhmissä.** On tärkeää, että henkilöstöä koulutetaan mahdollisimman laajasti sekä päihdehuollon asiakkaan oikeuksista että asiakkaan kohtaamisesta omassa työssä. Henkilöstöllä on suuri rooli asiakkaan hoitoon sitoutumisen ja motivaation säilymisen kannalta. Koulutusta on tarpeen järjestää riittävän usein, jotta kaikilla on mahdollisuus osallistua koulutukseen itselleen sopivana ajankohtana.

2 **Varmista, että hyvinvointialueen verkkosivuilla on kattavasti ja helposti löydettävästi tietoa hoitoon hakeutumisesta, läheisten palveluista sekä asiakkaan oikeuksista.** Verkkosivuilla tulee olla helposti löydettävissä ainakin asiakkaan oikeudet laadukkaaseen ja yksilölliseen hoitoon, asiakkaan oikeudet sosiaalietuuksiin, päihdehuollon laadukas hoitopolku, läheisten palvelut ja hoitoonohjaus sekä potilasasiamiehen ja sosiaaliasiamiehen yhteystiedot.

” *Kuka tahansa lasten, nuorten ja aikuisten kanssa työskentelevä voi olla päihteitä käyttävän ihmisen ensimmäinen kontakti kohti hoitoa ja kuntoutusta.”*

LISÄTIETOA:

Päihdeasiamies:

www.paihdeasiamies.fi

Oikeus hoitoon tarpeen mukaan:

www.paihdeasiamies.fi/oikeus-hoitoon-tarpeen-mukaan